

Derleyenler
AKSU BORA - ASENSA GÜNAL
90'larda Türkiye'de Feminizm

İletişim Yayınları 784 • Bugünün Kitapları 77

ISBN-13: 978-975-05-0018-3

© 2002 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1-6. Baskı 2002-2016, İstanbul

7. Baskı 2021, İstanbul

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Asude Ekinci

BASKI Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 45030

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 38 46

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Deve Kaldırım Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

Derleyenler
AKSU BORA - ASENA GÜNAL

90'larda Türkiye'de Feminizm

Bu kitaba ilişkin eleştiri ve yorumlarınızı zencefillikurabiye@yahoo.com adresine gönderebilirsiniz. Yazarların ve bu adrese mesaj gönderenlerin yer aldığı bir e-grup kurmayı planlıyoruz.

İçindekiler

Önsöz	
AKSU BORA - ASENA GÜNAL	7
1980'ler Türkiye'sinde Feminist Hareket: Ankara Çevresi	
NİLÜFER TIMİSİ - MELTEM AĞDUK GEVREK	13
1990'larda Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Hareketi İçinde Oluşmuş Bazı Gözlem ve Düşünceler	
S. NAZİK IŞIK	41
Kadınlara Mahsus Gazete Pazartesi	
FILİZ KOÇALI	73
1990'ların Sonunda Bir Kadın İletişim Kuruluşu: Uçan Süpürge	
FILİZ KARDAM - YILDIZ ECEVİT	87
Bir Yapabilirlik Olarak Ka-Der	
AKSU BORA	109
90'lı Yıllar ve Resmî Düzeyde Kurumsallaşmanın Doğuş Aşamaları	
SELMA ACUNER	125
Kadınlara İlişkin Projeler	
BELKİS KÜMBETOĞLU	159

Görünmezlikten Görünürlüğe: Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı	
ASLI DAVAZ MARDİN	183
Diyarbakır Ka-Mer'in Kuruluş Hikâyesi ve Yürüttüğü Çalışmalar	
NEBAHAT AKKOÇ	205
1990 Sonrası Antalya Kadın Hareketi Tarihi	
NILGÜN EROĞLU ÜSTÜN - SÜHEYLA DOĞAN - KAMİLE YILMAZ	
PERİHAN AKAY - AYL A ÖNER	217
Uğultular... Silüetler...	
SİBEL ERASLAN	239
Ulusal Mücadele, Kadın Mitosu ve Kadınların Harekete Geçirilmesi: Türkiye'deki Çağdaş Kürt Kadın Dergilerinin Bir Analizi	
NECLA AÇIK	279
Kadın Çalışmaları Öğrencisi Olmak	
SATI ATAKUL	307
Bedenimiz ve Biz: Bekâret ve Cinselliğin Siyaseti	
AYŞE GÜL ALTINAY	323
Yazarlar	345

Önsöz

AKSU BORA - ASENSA GÜNAL

Türkiye’de feminist hareketin son yirmi yılı, üzerinde çok konuşulan ama az yazılan bir dönem olarak duruyor. 80’lere ilişkin az sayıda yazılı belge ve çokça efsane var, 90’lar ise daha çok herkesin kendi durduğu yer kadarını bildiği, bilebildiği bir zaman dilimi oldu.

Bu derleme, feminist hareketin tarihinin yazılmasına katkıda bulunmak için hazırlandı. Bir yandan “kayıt düşmek” için, diğer yandan, hareketten kadınların kendileri ve birbirleri üzerine düşüncelerinin, bu düşüncelerini paylaşmalarının değerine olan inancımızın bir ifadesi. Bizce ancak böyle bir düşünme/tartışma süreci yapıp ettiklerimizle birlikte bizi bir “hareket” haline getirebilir.

Tarihi on yıllık dönemlere ayırmak ve böyle değerlendirmek, bazı sorunlara yol açıyor: on yıllar arasındaki farkları bünyütmek ve bir dönem içindeki kopuklukları gözardı etmek gibi. 80’ler ve 90’lar diye yekpare zaman aralıkları belirlediğimizde, hem bu ikisi arasındaki süreklilikleri, hem de bunlar içindeki dönüşümleri gözden kaçırabiliriz. “90’larda Türkiye’de Feminizm” başlığı, 90’ların hem 80’lerden farklı olduğunu, hem de kendi içinde ortak nitelikler taşıdığını varsayar. Taşıdığı sakıncalara karşın bu varsayımda bulunduk, çünkü

gerçekten de Türkiye’de feminist hareketi değerlendirirken 1989’un önemli kırılma noktalarından biri olduğunu düşündük. 1980’ler dergi ve kitap kulübü çevrelerinde, ev toplantılarında, bilinç yükseltme gruplarında ideolojik ve politik bir birikim oluşturarak ve kamusal kampanyalarla geçmişti. 1989’da 1. Feminist Haftasonu ve 1. Kadın Kurultayı’ndan sonra, keşif, coşku ve heyecanın azaldığı, politik ve ideolojik sorunlarla yüzleşmenin, kalıcı yapılar kurmaya çalışmanın ağırlık kazandığı bir dönem başladı.

1990’ların “kurumsallaşma dönemi” oluşu, hareketin kendi dinamikleri kadar, Türkiye’nin genel politik atmosferi ile de ilgiliydi. 90’lar, toplumsal muhalefetin gerilediği ve sokakların boşaldığı, politik gündemin muhalifler tarafından belirlenemediği bir dönemdi. Okuyacağınız yazıların önemli bir bölümünde, bu geri çekilmenin iç dinamiklerine ilişkin ipuçları bulunuyor.

1990’ların bir başka özelliği de, 80’lerde feminist hareketin parçası olmamış kadınların, Kürt hareketi ve İslâmî hareketle ilişki içinde feminist talepler geliştirmeleri ve bu talepler etrafında örgütlenmeleriydi. Kürt kadınlar, hem milliyetçi hareketin ataerkilliğini hem de Türkiye’deki feminizmin “Türk”lüğünü sorguladılar. “Müslüman feministler” ise, feminist hareketin seçkinci-tahakkümcü tavrına karşı çıkıp Müslüman kadınların inançlarıyla bir kadın olarak ezilmeyi reddedişleri arasında bir çelişki olmadığını göstermeye çalıştılar. Ülkenin politik gündeminde “bölücülük” ve “irtica” olarak kodlanan bu iki konu, kadınlar arasında da sert tartışmalara ve kopmalara neden oldu.

90’larda feminizm, büyük şehir hareketi olmaktan önemli ölçüde çıktı. Kadınlar, bu derlemede kuruluş hikâyeleri anlatılan Diyarbakır ve Antalya dışında, Adana, Mersin, Gaziantep, Samsun ve Eskişehir’de de örgütlendiler. Medeni Kanun değişikliğinde olduğu gibi, birlikte hareket edip baskı grubu oluşturdular. Bu yaygınlaşmanın bileşenlerinden biri de, kanımızca projelerdi. “Proje feminizmi” olarak adlandırılan tarz, 90’larda bütün dünyada büyük bir yaygınlık kazandı. Politik

hedeflerin teknik proje amaçlarına, militanlığın “aktivistliğe” dönüştüğü bu tarz, çeşitli açılardan eleştirildi. Bizce de proje feminizmi feminist hareketin önündeki en önemli sorun alanlarından biri olarak duruyor. Ancak teslim etmek gerekir ki, orta sınıftan, eğitilmiş ve kentli kadınlardan oluşan feminist hareketin yaygınlaşması, “öteki” kadınlarla temas noktaları bulabilmesi de büyük ölçüde, projeler aracılığı ile gerçekleşti.

Proje feminizmi yaygınlaşmayı kolaylaştırırken, 90'larda feminist hareketin politik içeriğinin “seyrelmesi”nin nedenlerinden de biri oldu. 80'lerin coşkulu tartışma ortamı yerini kendi gündemleriyle (projeleriyle) uğraşan, birbirinden kopuk gruplara bıraktı. Genel politik atmosferin boğuculuğu ve toplumsal muhalefetin gerilemesi de bu seyrelmeyi hızlandırdı. Bu dağınıklığın feminist harekete özgü bir sorun olmadığını hatırlamak içimizi ne kadar ferahlatır bilinmez ama solun entelektüel hegemonyasının kırılmasıyla da bağlantılı olarak yaşanan bu genel içe kapanma, beraberinde getirdiği derin güçsüzlük duygusuyla birlikte, önümüzdeki on yıl her türden toplumsal muhalefet hareketinin başatması gereken en büyük sorun olarak görünüyor.

Bu içe kapanmanın getirdiği açmazlardan biri de, hareketin giderek “yaşlanması”. 80'lerde genç kadınlar için bir çekim alanı yaratan feminizm, 90'lara gelindiğinde bu özelliğini yitirmiş durumda. Genç kadınlar, feminizmin gerekliliğine inansalar bile örgütlü muhalefet içinde yer alma motivasyonu bulamıyorlar; belki bunda 80'ler ve 90'larda kadın gruplarının bıraktıkları mirasın da payı vardır: pek çok kadının ortak çalışma deneyimlerinde yaşadıkları düş kırıklıkları ile çalışmayı bırakmaları, yıkıcı iç tartışmalar, bezdirici iktidar savaşları... Bu kitaptaki kimi yazıların okuyucuda bıraktığı “eksik bırakılmışlık” izleniminin böyle bir nedenden kaynaklandığını düşünüyoruz. Etrafından dolanılan/üstünden atlanan bu tarihten.

Tabii ki coşkulu kitlesel buluşmaların ve kampanyaların yerini problem temelli projelere bırakmasının feminizmin çekim gücünün azalmasında rol oynadığını da unutmamak gerek.

Öte yandan, genç kadınların feminizmle “temasa geçtikleri” yeni bir alan da 90’larda ortaya çıktı: Üniversitelerde Kadın Çalışmaları Bölümleri. Kadın Çalışmaları Yüksek Lisans Programları, akademi ve politikanın Batı’daki gibi büyük oranda ayrılmadığı Türkiye’de ciddi bir olanağı ve aynı zamanda sorun alanını temsil ediyor. Olanak, çünkü cinsiyetin temel toplumsal kategorilerden biri olarak her türlü bilgi üretme çabasına dahil edilmesi, buralarda harcanan emekle, verilen mücadele ile mümkün olabilir. Üniversitelerdeki bölüm ve merkezler, bu anlamda birer politik odak haline gelebilirler. Sorun alanı, çünkü akademinin her zaman son derece politik olduğu bir ülkede, bu merkezlerin de resmî ideolojinin temsilcisi ve tahkimcisi haline gelmesi pekala mümkün.

Üniversitelerde çok sayıda kadın çalışmaları bölümünün açılması, feminist kuram ve toplumsal cinsiyet araştırmalarına ve bu alandaki yayınlara yeterince yansımamış gibi görünüyor. Çok sayıda çevirinin yanında, az sayıda özgün araştırma ve kuramsal çalışma var. Feminist araştırmayı besleyecek, motive edecek bir politik ortamın yokluğunun bu nedrette önemli bir payının olduğunu düşünüyoruz. Ne de olsa, peşine düşülecek sorular, ancak böyle bir ortamdan doğar, soruların peşine düşecek araştırmacılar da.

Elinizdeki derlemede, 90’larda Türkiye’de kadın hareketine ilişkin genel bir çerçeve oluşturmayı hedefledik ve bunu yaparken mümkün olduğunca “içeriden” bir konuşma kurmaya çalıştık. Elbette çeşitli nedenlerle eksik kalan boyutlar var, üstelik her bir “hikâye”nin birden fazla veçhesi bulunduğu, başka kadınların bunları başka şekillerde yazabileceği gözönüne alındığında, bu derlemenin resmin ancak bir bölümünü gösterdiği söylenebilir. Yazıların üslupları arasındaki farklılıkları da gidermeye çalışmadık, çünkü bunlar farklı feminizm anlayışlarının ve farklı gündemlerin birer göstergesi diye düşündük. Başta “90’larda” şeklinde bir zaman dilimi belirlemenin kısıtlamalarından söz etmiştik. Bu derlemedeki yazılar, gerek 80’lerle sürekliliği kurmak, gerekse 90’lar içindeki çeşitlilikleri ve dönüşümleri aktarmak anlamında bu kısıtlamaları aşıyor.

Bu anlamda, Türkiye’de feminizmin son yirmi yılına bakmak isteyenler için iyi bir rehber olacağını tahmin ediyoruz.

Bu derlemenin yeni tartışmalara, yeni çalışmalara yol açtığı zaman tamamlanabileceğine ve hedefine ulaşmış olacağına inanıyoruz.

Şubat 2002, Ankara ve İstanbul